

2020, 7(1): 107-113

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2020.1.107113>

Kitap Eleştirisi

DUYGUNUN SİYASETİ: AKP’NİN YENİ OSMANLILIĞI

Emel Uzun Avcı¹

Tokdoğan, N. (2018). Yeni Osmanlılık: Hınç, Nostalji, Narsisizm. İstanbul: İletişim Yayınları, 286 sayfa, ISBN-13:978-975-05-2525-4

2002 yılından itibaren tek başına iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ideolojisi ve politikaları üzerine sosyal bilimlerin birçok alanında çokça çalışma yapıldı. AKP’nin iktidar döneminde eğitim, ekonomi ve medya gibi kurumların geçirdiği dönüşüm, AKP’nin kendisinin yıllar içindeki değişimi, “siyasal İslam” ve “muhafazakâr demokrasi” kavramları bağlamında yapılan politik analizler ve AKP’nin yerelde politikasını üretme biçimini anlamaya çalışan daha mikro perspektiften araştırmalar gibi pek çok örneğe rastlıyoruz. Ancak Nagehan Tokdoğan’ın 2018 yılında İletişim Yayınları’ndan çıkan “Yeni Osmanlılık: Hınç, Nostalji, Narsisizm” adlı kitabı tüm bu çalışmalardan farklı olarak, AKP’nin iktidar etme biçiminin önemli bir parçası olarak işlev gören duygulara odaklanıyor.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-2837-7251, emeluzun5@gmail.com

Yazının Geliş Tarihi: 17/02/2020 | Yazının Kabul Tarihi: 14/03/2020

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2020. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

Yeni Osmanlılık, Tokdoğan'ın 2018 yılında Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde tamamladığı doktora tezinin kitaplaştırılmış hali. Kitap, üzerine çok konuşulan, yazara birçok ödül getiren bir araştırma oldu. Ancak hakkında bu kadar çok konuşulduğu halde şaşırtıcı biçimde, üzerine çok az yazıldı. Bu çalışmanın çok konuşulmasının nedeni, mevcut iktidarın yıllardır neden bu kadar büyük bir destek aldığı sorusuna, iktidarı destekleyenleri yargılayıcı ve hatta aşağılayıcı yaklaşımdan uzak durarak tutarlı ve etkileyici bir alternatif bakış açısı geliştirmeyi başarmasıydı. Tokdoğan öncelikle, AKP iktidarını destekleyen toplumsal kesimin önemli bir kısmının, sadece küçük hesaplarla hareket eden ve bireysel çıkarını düşünen bir kitle olarak algılanması fikrinin yetersizliğini ve yüzeyselliğini tespit ediyor. Siyasetin sadece akıl ile dahil olunan, çıkar, rant gibi motivasyonların belirlediği bir alan olarak kavranmasının eksikliğini altını çiziyor.

Kitabın önsözünde Aksu Bora, duyguların sadece kriz dönemlerinde, bireysellikten çıkıp kolektif fenomenler olarak ele alınmaya değer görüldüğünü söyler. Kitlelerin en irrasyonel tercihlere ikna olduğu bu tarihsel anların anlaşılmasının, fikirlerden çok ulusun ruh haline bakılarak mümkün olduğunu dile getirir. Politik tutumların, rasyonel bireylerin tercihlerine dayandığı varsayımı ya da manipüle edilmiş kitlelerin irrasyonel eğilimleri olarak kavranması modern siyaset biliminin, "duygu körü" olduğu argümanını üretir. Bu araştırma, tam da bu tespitten hareket ederek literatürün çokça ihmal edilmiş, karanlık bir noktasına ışık tutmayı hedefliyor. AKP iktidarının yıllar içinde ürettiği ve etkin bir şekilde dolaşıma soktuğu anlatının nasıl duygu yüklü bir etkileşim alanı oluşturduğunu, en önemli sembolik siyaset uğraklarından biri olan "Yeni Osmanlılık" kavramına bakarak anlamaya çalışıyor. Tokdoğan'ın ifadesiyle, bu kitap, "Yeni Osmanlılık vesilesiyle siyasal ve toplumsal alanda dolaşıma giren sembollerin üzerinde hareket eden, onlara yapışan, onlardan bulaşan ve onlar vasıtasıyla kolektif ve bireysel bedenlerin yüzeylerinde gezinen duygulara odaklanıyor" (2018, s. 18).

Ulus inşası, geçmişi radikal bir biçimde unutarak, geleceğe yönelme prensibiyle hareket eden projeler olarak tarif edilebilir. Ancak kaçınılmaz biçimde yeniden hatırlama eylemini de içinde barındırır. Cumhuriyet projesinin unutturmaya çalıştığı Osmanlı'ya ilişkin hafıza, 21. yüzyılın başında, bu iktidar döneminde, "Yeni Osmanlılık" fikri olarak kolektif bir hatırlamanın nesnesi olur. "Yeni Osmanlılık", AKP iktidarının Davutoğlu döneminde, kendisinin Stratejik Derinlik adlı kitabından temellenen ve uzunca bir süre sadece bir dış politika tahayyülü olarak kavranan bir fikir. Daha önceki dönemlerde cılız bir politika olarak görünüp, kaybolan "Yeni Osmanlılık" fikri, AKP iktidarı döneminde gündelik hayatın birçok alanında görünür olmayı başaran, kolektif bir özgüven aşısı gibi işleyen, "... içeride toplumsal tabanın arzularını, hırslarını, öfkelerini, açığa çıkarıp dönüştürüp, onları harekete geçirici bir işlev görüyor" (2018, s. 17) ve bu yolla alternatif bir milli aidiyet hafızası olarak ortaya çıkıyor. Bu kitabı özgün yapan önemli noktalardan biri, ilk kez Yeni Osmanlılığın, fetihçi ve biraz da ütöpik bir dış politika hayali olmaktan çok, gündelik hayatta bir karşılığı olan, toplumun estetik anlayışına, ritüellerine, arzularına, kentlerin mimarisine etki eden bir ulusal habitus olmayı hedeflemiş bir sembolik siyaset unsuru olarak ele alınması.

Kitap, duygular, siyaset ve semboller arasındaki ilişki üzerine bir kuramsal tartışma ile açılıyor. Bu bölümde duyguların siyaset bilimi literatüründeki yeri ve değeri, klasik siyaset felsefesi metinlerinden başlanıp, modern siyaset bilimi ve sosyoloji literatürüne kadar tarihsel olarak izleniyor. Aristoteles'in, Platon'un, Machiavelli, Hobbes, Locke ve Rousseau'nun metinlerinde önemli yer kaplayan duygu unsurunun, modern Batı siyaset bilimi külliyatı içinde tamamen göz ardı edildiği argümanına dayanan bir tartışma yürütülüyor. 20. yüzyılın ikinci yarısında duygu meselesinin bireye, özel alana ait bir nosyon olarak değil, kolektif bir fenomen olarak kavrandığı bazı çalışmalar hatırlanıyor. Siyasetin, semboller aracılığıyla yarattığı anlamın, birer anlatı olarak nasıl dolaşıma girdiği ve etkileşim alanı yarattığından bahsediliyor. Ulus devletlerin milli kimliğin kuruluşunda sembollerin ve duyguların işlevinin tartışıldığı kısımda, ulus devletinin en önemli inşa

ideolojisi olan milliyetçiliğe ilişkin literatür gözden geçiriliyor ve duygu körü bir yazın olduğu tespiti yapılıyor. Disiplinler arası bir alanda oldukça zihin açıcı bir kuramsal tartışmanın yürütüldüğü bu bölüm, milliyetçilik başta olmak üzere, birçok alanın duygu kavramı üzerinden yeniden tartışılması gerekliliğine ilişkin oldukça ikna edici ve ilham verici.

Kitabın sonraki bölümünde, Yeni Osmanlıcılık kavramının kökenlerinin izi sürülüyor. Bugünden bakıldığında, Osmanlıcılık/Yeni Osmanlıcılık politik anlatısı, AKP iktidarının 2009 sonrası dönemde ortaya attığı ve semboller ile bu sembollerin saçtığı duygular aracılığıyla hegemonik hale getirmeyi hedeflediği bir alternatif milli kimlik ve bellek anlatısı gibi kavranıyor. Ancak Tokdoğan'ın titizlikle ortaya koyduğu biçimiyle, bu fikriyatın kökenlerine bakıldığında, Tanzimat'ta başlayan Osmanlıcılık fikrinden temellenen bir hat ele alınıyor. Osmanlıcılığın, Cumhuriyet'in ulus kavramı üzerinden ürettiği milli kimliğe yönelik bir eleştiri olarak yıllar içinde cılız da olsa ortaya çıktığı dönemler, genelde sağ siyasetin iktidarda olduğu anlar. Osmanlıcılık fikrinin, Demokrat Parti döneminde, CHP politikalarının eleştirisinin bir unsuru, 1960'larda anti-komünizme karşı bir panzehir olarak belirmesi "geçmişten gelen bu hayaletin" görüldüğü anlar olarak tanımlanıyor. Tokdoğan'a göre Osmanlıcılık fikrinin İslami tonu biraz daha arttırılmış, özgüvenli ve meşru bir formu, 1980 darbesi sonrası, Özal'ın retoriğinde ortaya çıkar. Osmanlı'nın görkemli geçmişini hatırlamanın yaratacağı özgüven, Özal'ın her daim pragmatik politikasında, darbenin yarattığı baskı altında ezilmiş halka özgüven aşılama hedefleyen bir unsur olarak belirmektedir. Ancak Yeni Osmanlıcılığın bugünkü rövanşist tonuna kavuşmasının, 1990'lı yıllarda Millî Görüş hareketinin iktidara geldiği dönemlerde gerçekleştiği tespiti yapılıyor. 1994 yılında Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olması, "Cumhuriyetle hesaplaşma ve hatta bugünü ve geleceği Osmanlı-İslam geçmişinin şiarına göre kurma" hedefinin somut adımlarının atılmaya başlandığı dönem.

Osmanlıcılık fikri, Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıktığı hali ile çok kültürlü, kozmopolit ve din-etnisite ayrımı yapmayan bir kavramsallaştırma iken, Cumhuriyet tarihi içinde görünür olduğu dönemlerde, İslam ortak noktasını merkeze alan, ama etnisist bir fikir olarak beliriyor. Bu çalışmada, kavramın anlamının uğradığı erozyona ilişkin çok az tespit yapıldığını söylemek gerekir. Osmanlı'nın son dönemindeki Osmanlıcılık fikri ile, bugünkü Yeni Osmanlıcılık ideolojisi arasındaki farkı, temsilcileri, metinleri ve belki arzuları anlamında bir karşılaştırma yapılması, ele aldığı dönemlerin ethosuna ilişkin daha doyurucu bir söz üretmeyi mümkün kılabilirdi.

Tokdoğan, AKP iktidarı döneminde "görmekli Osmanlı geçmişinin" hatırlanıp, bir politik anlatı olarak dolaşıma girdiğini ve "hatırlanmakla kalmayıp, bu anlatıya yoğun bir duygusal yatırım yapılmasını talep eden bir deneyimin" yaşandığını söylüyor. Osmanlı'nın gündelik hayat içinde, mimari ile, Osmanlıca eğitime hemen her eğitim kademesinde yapılan yatırımlarla, medyanın ürettiği çok çeşitli içeriklerle, fetih kutlamaları gibi görkemli törenlerle, konut projelerine verilen isimlerle vb. banal hale getirildiği belirtiliyor. Bu tespitler Ongur'un (2015), Michael Billig'in (1995), milliyetçiliğin gündelik hayat içinde, neredeyse görünmez olan semboller aracılığıyla kitlelerin bilinçdışında yeniden ve yeniden üretildiği fikrine dayanan kavramı "banal milliyetçilik"ten türettiği "banal Osmanlıcılık" kavramı ödünç alarak yapılıyor. Ancak Billig, banal milliyetçiliği tarif ederken, kamu binaları önünde bulunan, neredeyse hiç fark etmediğimiz bayrakları, ulusal gazetelerin ve televizyon kanallarının logolarında yer alan bayrakları, ulusal sınırları gösteren ikonları ve banknotlar üzerindeki figürleri ve benzerlerini kastediyor. Büyük bir toplumsal muhalefete rağmen inşa edilen gösterişli, "en büyük", "en görkemli" olmayı fetişleştirmiş mimari örneklerin, medyaya yapılan dev yatırımlarla üretilen çok büyük bütçeli projelerin verdiği saldırgan mesajların, şaşaalı kutlamaların, Billig'in tarif ettiği anlamıyla banal olana ne kadar benzediği noktasının tartışmalı olduğu kanaatindeyim.

Kitabın analiz bölümleri, Yeni Osmanlıcı anlatının üç güçlü siyasal sembolik uğrağına odaklanıyor: lider, mekân ve mit. Tokdoğan, lider bölümünde Yeni Osmanlıcı siyaseti üreten duyguların, Erdoğan'ın kişisel hayat anlatısının yarattığı duygulanım aracılığıyla nasıl kurulduğunu tartışmaya açıyor. Bu anlatıda Erdoğan "mağdur", "muktedir" ve "intikam alan kahraman" olarak adlandırılabilir üç farklı kimliklenme süreci bağlamında ele alınıyor. Onun kişisel hikâyesinde kurduğu mazlumluk/mağduriyet anlatısı ile Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketine "maruz kalan" Müslüman kolektif öznenin hissettiği mağduriyet/mazlumluk arasında kurulan analogiye dikkat çekiliyor. Yazara göre Erdoğan, kendisini Batı ile eşitsiz bir karşılaşma yaşayan, aşağılandığını hisseden Müslüman kolektif öznenin mağduriyet anlatısının taşıyıcısı ve temsilcisi olarak kurar. Şiir okuduğunda hapse girmesi örneğinin, mağduriyetin kurulduğu en önemli sembolik siyaset aracıdır. "Yıllardır ezilen, aşağılanan bu mazlum kitlenin, muktedir olmayı başarmış temsilcisi" temasının, seslendiği kitlelerde yarattığı duygunun harekete geçirici gücü vurgulanıyor. Aralarında paralellik kurulan bu iki hikâyenin analizinin odağında, kolektif duygular var. Aşağılanma, Batı ile karşılaşan Müslüman öznenin, Batı'ya bakarken duyduğu hayranlığa eşlik eden kurucu bir duygu durumu olarak kavranıyor. Baktığı şeyden büyülenen ancak aynı zamanda geri kalmışlığın yarattığı endişe ve hınç Batı'nın kendisine bu kadar yaklaşmış olmasının yarattığı iğrenme ve elbette kaygı bu kurucu karşılaşmanın pathosunu oluşturuyor. Erdoğan'ın hikâyesinde ise, Tokdoğan'ın kavramsallaştırmasıyla, içimizdeki Batı olarak kavranan CHP'nin temsilinde benzer duygular uyandırdığı görülüyor. Bu retorikte CHP, aşağılandığını hissettiği, iğrendiği, ancak Menderes'in akıbetini sürekli hatırlayarak endişe duyduğu, bir öfke ve nefret nesnesidir.

Mağduriyet anlatısının kırıldığı, Yeni Osmanlıcılık pathosunun yeni bir faza geçtiği ve bu sayede mazlum öznenin dirilişinin mümkün kılındığı an, Davos zirvesindeki "One Minute hadisesi" olarak işaretleniyor. Erdoğan'ın, zirvede İsrail Başbakanı Şimon Peres'e "kafa tutan" tavrı, ezilmişin sonunda sesini çıkarabildiği an olarak kavranıyor. Çok katmanlı bir kolektif coşku yaratan bu durum, Batı karşısında duyulan aşağılanma hissini yerini, özgüven ve üstünlük duygularına bıraktığı kritik bir duygusal geçişin miladı olarak kabul ediliyor. 2009'a kadar kadim bir mağduriyet anlatısının aktarıcısı ve temsilcisi olarak kendini Menderes'le özdeşleştiren Erdoğan, 2010 yılında artık gücünü tesis etmesiyle "... bedenine II. Abdülhamid'in ruhunu çağırıyor" (2018, s. 146). Osmanlı'nın çöküşünü İslamcılığı merkeze koyarak önlemeye çalışan, eğitimde, sanayide,

ulaşımında atılım yapmayı hedefleyen ve İslamcı cenah tarafından "Ulu Hakan" olarak hatırlanan Abdülhamid'in, seküler güçler tarafından tahttan indirilmesi, alınmak istenen intikamın kökenindeki hikâye haline geliyor. Tam bu aşamada ontolojik hınç kavramı ortaya atılıyor. Ne kadar muktedir konuma gelirse gelsin, Batı'nın ve içimizdeki Batı'nın bizi ezmesi, yok sayması halinin unutulmadığı/unutturulmadığı, nefretin hiç dinmediği, yaraların fetişleştirildiği, varoluşun bir parçası haline gelmiş bir ontolojik hınç. Erdoğan'ın şahsında ortaya çıkan bu duygunun, kolektif olarak da benimsendiği ve Yeni Osmanlıcı anlatının önemli parçalarından biri haline geldiği tespiti yapılıyor. Aşağılanma, haset, iğrenme, öfke, kaygı, nefret, hınç ve

ontolojik hınç gibi duygulara ilişkin literatürün ele alınma biçiminin özgünlüğü ve ele alınan konunun analizinde işe koşulma biçimindeki yaratıcı becerinin altının çizilmesi gerekir.

Kitabın ikinci analiz bölümü, Yeni Osmanlıcı anlatının üzerinde yükseldiği hınç duygusunun mekânsal olarak pratik edildiği İstanbul'un, romantizm ve nostalji duyguları bağlamında hatırlanması ve İslami yeniden tasarımı üzerine bir tartışmaya ayrılmış. Peyami Safa'nın (1931) Fatih Harbiye'sinde temsil edilen, birbirine tamamen yabancı iki İstanbul'un, kültürel alanda süregiden hakimiyet mücadelesi merkezinde bir tartışma yürütülüyor. İslami-muhafazakâr camiada, Bizans'ı, Batı'yı, Hıristiyanlığı yenmenin, dolayısıyla gücün, muzafferliğin, üstünlüğün sembolü olan İstanbul'un yeniden fethi arzusunun, Yeni Osmanlıcı anlatının önemli bir parçası olduğu tespit ediliyor. Tokdoğan bu fantazinin nostalji ve romantizmle örtülmüş hınç duygusuyla örülür bir pathosa dayandığını söylüyor. İstanbul, İslam'ın altın çağı, geri dönmek istenen evi, bir nostaljik sembol bu anlatıda. Ayasofya'da Fatih gibi namaz kılmak, Müslümanların fethini, zaferini, üstünlüğünü yeniden hatırlamak gibi nostaljik özlemlere eşlik eden bir romantizmden bahsediliyor. Ancak sadece görkemli geçmişi hatırlayan bir nostalji değil, Boym'un (2009) kavramıyla "yeniden kurucu" bir nostalji bu. Cumhuriyet'in Ankarası'nın yüceltilirken, ihmal edilen İstanbul'un Müslümanlar için yeniden eski şaşaalı geçmişine dönmesini sağlamayı hedef edinen, İstanbul'u yeniden yüz yıldır özlenen, geri dönmek istenen ev haline getirme arzusu. Bir tür rövanşizmle hareket eden bu yeniden fetih arzusunu tatmin etmek için politik ve sembolik önemi büyük yapıların inşasından bahsediliyor; Ayasofya'yı yeniden camii yapmak, Çamlıca tepesine ve Taksim'e cami inşa etmek, Atatürk Kültür Merkezi'ni eski anlamından koparıp, bambaşka bir mekân haline getirmek, Gezi Parkı'nın yerine Topçu Kışlası yapmak gibi. Tokdoğan'ın tabiriyle, İstanbul'un iç-emperyal bir iştahla yeniden fethi, kültürel olarak da İstanbul'a hâkim olmayı hedeflediği gibi, Batı'ya da kendini kanıtlamanın bir aracı olarak görülüyor. Bu pathos içerisinde Batı karşısında hissedilen aşağılanmışlık, küçümsenme duygularının sağaltılmasının, bir tür güç gösterisiyle, özgüvenin yeniden tesis edilmesinin yolu olarak çılgın projelerle mümkün hale geliyor. Dev yapılar, en büyük cami, en büyük havaalanı, Marmaray, Avrasya Tüneli gibi "çılgın projeler" ile Osmanlı'nın kudretinin, görkeminin yeniden hatırlanması/hatırlatılması isteniyor. Erdoğan bu hikâyede, karadan gemi yürüten, olmaz deneni oldurmuş ecdadın torunu, doğal varisi rolünü sağlam bir biçimde tesis etmiş oluyor. Bu belleğin gündelik hayat içerisinde her an ve herkes için hatırlama ve fetih deneyiminin yaşanmasını mümkün kılan Panorama 1453 Müzesi üzerine yapılan analiz, bölüm boyunca ele alınan duyguların üretiminin bir mekân aracılığıyla nasıl mümkün olduğunu göstermesi açısından somutlayıcı ve çarpıcı bir örnek.

Yeniden fethin ve ekonomik kaynakları yeniden bölüşümünün önemli sembollerinden biri olan inşaat hamlesi, maddi üstünlük ve zenginleşme iştahının sembolü olarak ele alınıyor. Tokdoğan, Yeni Osmanlıcı anlatının sembolik uğraklarından yayılan duyguların, toplumda yarattığı etkiye, aşağıdan yükselen duygulanımların hallerine odaklandığı bu çalışmada, iktidarın rant dağıtımını aracılığıyla gücünü tesis etme biçimini göz ardı etmiş görünüyor. "İnşaat İştahı" başlığı ile, rantın dağıtımını aracılığıyla kurulan, büyük sermaye sahiplerinden, toplumun en alt tabakalarına kadar kurulan iş birliğinin, iktidarı destekleme hevesine olan etkisini küçük bir parantezle de olsa tartışmaya dahil etmek istemiş. Kitlelerin sadece, ranttan küçük de olsa aldıkları pay ve kişisel çıkarları için iktidarı destekledikleri fikrinin çürütülmesini hedefleyen bu çalışmada, rantın dağıtımını meselesini tartışmaya dahil etmek tenakuza düşme tehlikesi barındırıyor. Ancak yine de inşaat sektörünün yarattığı yeni zenginlerin, medyada dolaşıma giren aşırı lüks yaşam biçimlerinin yarattığı "köşeyi dönme", onlar gibi tahayyülü zor bir zenginlik içinde yaşayabilme hayalinin yarattığı duygulanım ve iştah, yine duyguların hareketi üzerinden ele alındığında, bu tartışmayı zenginleştirilebilir bir katkı sağlayabileceğini düşündürüyor.

Kitabın son analiz başlığında 15 Temmuz darbe girişiminin, halk desteği sayesinde başarısız olması hikâyesinin, bir mitik anlatı haline getirilme çabası ele alınıyor. Tokdoğan, 15 Temmuz akşamı darbenin önlenmesi için mücadele eden askerlerin, sokaklara çıkıp askerlerle çatışan, yaralanan, hayatını kaybeden sıradan insanların kahramanlaştırılması ve darbe girişimi sonrasında hemen her şehirde günlerce süren demokrasi nöbetlerinin efsaneleştirilmesi yoluyla oluşturulmaya çabalanan anlatının mitik ve destansı niteliklerinden bahsediyor. Anmalarla, marşlarla, anıtlarla, mekân adlarının değiştirilmesiyle milli ruhun bir parçası haline getirilmeye çalışılmış bir anlatı. Darbenin akabinde ana muhalefet partisinin de davetli olduğu Yenikapı Mitingi ile yaratılması hedeflenen duygu iklimi, milli narsisizm olarak kavramsallaştırılıyor. “Büyük Osmanlı İmparatorluğu’nun varisi olarak Türk milletinin kudretine, azametine, kahramanlığına ve cesaretine yönelik...” vurgu etrafında yükseltilmeye çalışılan bu milli narsisistik duygunun, birleştirici ve toplumun büyük kesiminin etkileşime dahil olduğu bir iklim yaratamadığı iddia ediliyor. Darbe sonrası muhalif gruplara yönelik artan baskı ve kutuplaştırıcı politikaların daha da yükselişi ile, Tokdoğan’ın tabiriyle “15 Temmuz Destanı olarak kavramsallaştırılan bu hadisenin, esasen ‘kimin’ destanı olduğu sorusuna...” cevap vermek de kolaylaşır (2018, s. 271). Bu tartışmada, 15 Temmuz’un başarısız bir mitik anlatı oluşturma örneği olduğu ve bu anlatının yaymaya çalıştığı narsisistik duygunun kolektifleştirilmesi çabasının da amacına ulaşmadığı tespiti yapılıyor. Çalışmanın başından beri Yeni Osmanlılık anlatısına ilişkin olarak ele alınan aşağılanma, haset, hınç, kaygı, öfke, nefret gibi duygular kadar, hatta belki bunlardan daha önemli bir işleve sahip bir duygu durumu olarak narsisizmin, sadece Yenikapı Mitingi momenti bağlamında, o toplantıdan yükselen, ancak karşılık bulamayan bir unsur olarak kavranmasının bu tartışmayı daralttığını düşünüyorum. Bu duygunun hem lideri hem mekanı hem de mitik unsurları kavramakta göz ardı edilmemesi gereken bir kavram olduğu ve tartışmanın çeperini genişletmekte çok daha önemli bir işlevinin olabileceği kanaatindeyim.

Sadece bu bölüm için değil, ancak en yoğun biçimde bu bölümde eksikliği hissedilen bir başka tartışma ise yeniden icat edilen geleneğin ve ritüelin dönüşümü. Diğer tüm analiz bölümlerinde de yer yer ele alınan Yeni Osmanlı ritüellerin belki bir bölüm halinde ele alınması, gündelik hayatta Tokdoğan’ın tabiriyle banalleşmiş ve çok yaygın ritüellere de bakmayı mümkün kılabilirdi. Sadece İslami muhafazakâr kesimin değil, toplumun önemli bir kısmının beğenileri ve estetik anlayışını belirleyen Osmanlı imgelemi pratik eden, kına gecelerine, düğünlere, devlet törenlerine ve başka birçok ritüelin değişimine ve anlamına ilişkin bir bakış geliştirmek de mümkün olabilirdi. Dolayısıyla bu çalışmanın, Yeni Osmanlılık anlatıya ilişkin bazı şeyleri kendi çerçevesine bilinçli biçimde dahil etmemiş olsa da bu alanda başka çalışmaların yapılmasına ilişkin ihtiyacı belirlemekte ve gelecek araştırmalara ilham olmakta son derece başarılı olduğu söylenebilir.

AKP iktidarına getirilen eleştirilerin en önemlilerinden biri “duygu siyaseti” yaptıklarıdır. Erdoğan’ın ve hareketin diğer önemli isimlerinin ağladıkları, öfkelenedikleri ve duygularını birer performans gibi sundukları çeşitli sahneler şahit olduk hepimiz. Siyaset sahasında çok da görmeye alışık olmadığımız kadar duygularla işleyen bir politika yapma tarzından bahsediyoruz. Kitlelerine kadim aşağılanmışlık, ezilmişlik, mağduriyet duygularını hatırlatarak, hınç duygusunun üzerinde yükselen, intikam duygusuyla harekete geçirmeyi hedefleyen ve yıllardır bunu başarıyla yapan bir hareket. Böyle geniş bir duygu arşivi içerisinde seçerek oluşturulan belleğin aktarımının, kitlelere ne yaptığı meselesi Tokdoğan’ın metnine kadar akademik bir araştırmanın konusu olmadı. Bu yüzden kitap, Yeni Osmanlılık kavramı üzerinden incelenen AKP politikalarının, “ne düşündürdüğü” değil, “ne hissettirdiği” sorusunu merkeze alıyor. Soruyu böyle sormanın önümüzde açtığı alan, iktidar desteğine ilişkin, hissettiğimiz, sezdiğimiz ancak ne kadar güçlü bir kolektif duygu alanı yarattığını bilmediğimiz loş bir alana ışık tutuyor. Politik alanda insanların sadece kitleler olarak kavranamayacağı, sadece maddi varlıklar olmadığı, siyasetin sadece aklın, rasyonalitenin/irrasionalitenin, rantın, kişisel çıkarın alanı olmadığı, duyguların sadece özel alana/bireye dair bir şey değil, kolektif

fenomenler de olabileceğini gösterdiği ve bu argümanları kendi konusu özelinde başarılı bir biçimde pratik ettiği için özgün bir çalışma. Böyle bir perspektiften, beceriyle kotarılmış bu araştırmanın, 2000'li yılların Türkiye'sinin ethosunu ve bu iktidarın yarattığı duygu siyasetini anlamak konusunda önemli bir kaynak olduğu aşikâr.

Kaynakça

Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*, London: Sage.

Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*. (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis.

Davutoğlu, A. (2005). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.

Safa, P. ([1931]1995). *Fatih Harbiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ongur, H. Ö. (2015). Identifying Ottomanisms: The Discursive Evolution of Ottoman Pasts in the Turkish Presents. *Middle Eastern Studies*, 51(3), s. 416-432.